כפר עולמי · יחידה 5: יישובים כפריים ועירוניים · חוברת קטנה

המרחב הכפרי ותמורותיו

חוברת תלמיד · **ז' רגיל**

מרפת לצימר, מחדר אוכל לבית קפה – הכפר משנה את פניו

שם:	כיתה:	תאריך:

מה בחוברת?

1. מושגי מפתח
2. קוראים: הרבה סוגים של כפר
3. חלק א' – מתרגלים מושגים
4. חלק ב' – בודקים הבנה
5. חלק ג' – חושבים כמו גאוגרפים
6. כרטיס יציאה ✂

משחקים לשיעור הזה (חידון מהיר, איש תלוי, טריוויה ועוד) באתר: https://geo-z-chovrot-tiny.sites.tab.bot/

יצרה: רוית ראש בן ישי

מושגי מפתח

קראו את המושגים. נשתמש בהם בכל החוברת.

מושבה

יישוב חקלאי ותיק שבו כל משפחה מחזיקה אדמה ומשק משלה; רבות מהמושבות הפכו לערים.

לדוגמה: מושבה ותיקה שהפכה לעיר.

חווה

יישוב כפרי שבו משפחה אחת גרה בבית בודד בלב השטח החקלאי שלה, לעיתים רחוק מהשכנים.

לדוגמה: חוות בקר גדולה במישורים רחבים.

מושב

יישוב שבו לכל משפחה משק חקלאי משלה, והמשפחות משתפות פעולה בקנייה, בשיווק ובשירותים.

לדוגמה: משפחה עם חממות שמוכרת יחד עם השכנים.

קיבוץ

יישוב שיתופי שבו החברים חלקו בעבר רכוש, עבודה והכנסה, ואכלו יחד בחדר האוכל.

לדוגמה: חדר אוכל משותף ולינה משותפת בעבר.

יישוב קהילתי

יישוב שתושביו בחרו לגור יחד כקהילה, ורובם אינם חקלאים אלא עובדים בעיר או מהבית.

לדוגמה: יישוב בגליל שתושביו נוסעים לעבוד בחיפה.

כפר ערבי

יישוב ותיק שבו האדמה בבעלות פרטית, ובתי המשפחות המורחבות נבנו סביב גרעין עתיק.

לדוגמה: גרעין עתיק עם סמטאות ובתים חדשים סביבו.

תמורות

שינויים עמוקים לאורך זמן, למשל בתעסוקה, בהשקפת העולם, באורח החיים ובשימושי הקרקע.

לדוגמה: רפת ישנה שהפכה לצימר.

מצפה

יישוב קטן של קבוצת משפחות, שהוקם בדרך כלל על ראש הר או גבעה.

לדוגמה: כמה עשרות משפחות על גבעה בגליל.

קוראים

הרבה סוגים של כפר

בעולם שתי צורות עיקריות של יישוב כפרי. בכפר הבתים מקובצים, והחקלאים יוצאים מהם לשדות שמסביב. בחווה משפחה אחת גרה בבית בודד בלב השטח החקלאי שלה, לעיתים קילומטרים רבים מהשכנים. חוות גדולות נפוצות במדינות עם שטח חקלאי רב, וכפרים – באזורים שבהם הקרקע מחולקת לחלקות קטנות.

בישראל התפתחו סוגים מיוחדים. המושבה – יישוב חקלאי ותיק שבו לכל משפחה אדמה ומשק משלה; רבות מהמושבות הפכו לערים. הקיבוץ – יישוב שיתופי שבו החברים חלקו בעבר רכוש, עבודה והכנסה ואכלו בחדר האוכל. המושב – לכל משפחה משק משלה, והמשפחות משתפות פעולה בקנייה, בשיווק ובשירותים. הכפר הערבי – יישוב ותיק עם קרקע בבעלות פרטית, ובתי משפחות מורחבות סביב גרעין עתיק.

בעשורים האחרונים קמו גם יישובים חדשים. המצפה – יישוב קטן של קבוצת משפחות, בדרך כלל על ראש הר או גבעה. היישוב הקהילתי – תושביו בחרו לגור יחד כקהילה, אך רובם אינם חקלאים ונוסעים לעבוד בעיר או עובדים מהבית. בנייה נמוכה, שטח פתוח וקהילה קרובה הופכים אותם ליישובים כפריים.

המרחב הכפרי משתנה. החקלאות נעשתה ממוכנת וזקוקה לפחות ידיים, ולכן רבים עובדים בתעשייה, בשירותים ובתיירות. בקיבוצים רבים השתנתה השקפת העולם, ובחלקם כל משפחה מקבלת שכר לפי עבודתה. במושבים ובכפרים נבנות שכונות חדשות, ובמקום רפתות ולולים קמים צימרים, מפעלים ובתי קפה – שימושי הקרקע משתנים.

חלק א׳ – מתרגלים מושגים

בחלק הזה נחבר כל מושג להגדרה שלו, ונזהה דוגמאות מהחיים.

1. התאימו: כתבו בריבוע את האות של ההגדרה המתאימה.

1. חווה		**א.** יישוב חקלאי ותיק שבו כל משפחה מחזיקה אדמה ומשק משלה; רבות מהמושבות הפכו לערים.
2. מושבה		**ב.** יישוב שבו לכל משפחה משק חקלאי משלה, והמשפחות משתפות פעולה בקנייה, בשיווק ובשירותים.
3. קיבוץ		**ג.** יישוב כפרי שבו משפחה אחת גרה בבית בודד בלב השטח החקלאי שלה, לעיתים רחוק מהשכנים.
4. מושב		**ד.** יישוב שיתופי שבו החברים חלקו בעבר רכוש, עבודה והכנסה, ואכלו יחד בחדר האוכל.
5. כפר ערבי		**ה.** יישוב שתושביו בחרו לגור יחד כקהילה, ורובם אינם חקלאים אלא עובדים בעיר או מהבית.
6. יישוב קהילתי		**ו.** יישוב ותיק שבו האדמה בבעלות פרטית, ובתי המשפחות המורחבות נבנו סביב גרעין עתיק.

2. השלימו: לאיזה מושג מתאימה כל דוגמה?

מחסן מילים: תמורות כפר ערבי מצפה יישוב קהילתי

1. רפת ישנה שהפכה לצימר. – זו דוגמה ל־_____
2. כמה עשרות משפחות על גבעה בגליל. – זו דוגמה ל־_____
3. יישוב בגליל שתושביו נוסעים לעבוד בחיפה. – זו דוגמה ל־_____
4. גרעין עתיק עם סמטאות ובתים חדשים סביבו. – זו דוגמה ל־_____

חלק ב׳ – בודקים הבנה

חזרו לקטע הקריאה. הקיפו את התשובה הנכונה, וסמנו נכון או לא נכון.

1 היכן נפוצות חוות גדולות?

- א. באזורים עם חלקות קרקע קטנות
- ב. במדינות עם הרבה שטח חקלאי פנוי
- ג. במרכזי ערים
- ד. על איים קטנים

2 מה ההבדל המרכזי בין קיבוץ למושב בעבר?

- א. בקיבוץ חלקו רכוש והכנסה; במושב לכל משפחה משק משלה
- ב. אין הבדל
- ג. במושב אכלו כולם בחדר אוכל
- ד. קיבוץ הוא עיר ומושב הוא כפר

3 מה קרה לרבות מהמושבות הוותיקות?

- ◯ א. הן הפכו לחוות
- ◯ ב. הן ננטשו
- ◯ ג. הן הפכו לערים
- ◯ ד. הן הפכו לקיבוצים

4 למה נחשב היישוב הקהילתי לכפרי אף שתושביו אינם חקלאים?

- ◯ א. כי יש בו מגדלים
- ◯ ב. כי יש בו מפעלים גדולים
- ◯ ג. כי הוא גדול מאוד
- ◯ ד. בגלל בנייה נמוכה, שטח פתוח וקהילה קטנה

5 איזה שינוי בשימושי הקרקע מתואר בקטע?

- ◯ א. רפתות ולולים שהפכו לצימרים ובתי קפה
- ◯ ב. שדות שהפכו לים
- ◯ ג. ערים שהפכו לכפרים
- ◯ ד. יערות שהפכו למדבר

נכון או לא נכון? אם לא נכון – תקנו בשורה.

		נכון	לא נכון
1	בכפר הבתים מקובצים יחד והשדות מסביב.		
2	בכל הקיבוצים היום החברים עדיין מקבלים בדיוק אותה הכנסה.		
3	מצפה הוא בדרך כלל יישוב קטן על ראש הר או גבעה.		
4	מיכון החקלאות הגדיל את מספר העובדים הדרושים בשדות.		

חלק ג׳ – חושבים כמו גאוגרפים

כאן אין תשובה אחת נכונה. כתבו במשפטים מלאים והסבירו את דעתכם.

1 השוו בין קיבוץ, מושב ויישוב קהילתי לפי תבחין אחד: התעסוקה.

2 הסבירו מדוע רבים מתושבי הכפרים כבר אינם עובדים בחקלאות.

3 תארו יישוב כפרי שאתם מכירים: מה היה בו בעבר ומה יש בו היום?

התחילו כך: בעבר... היום...

כרטיס יציאה – המרחב הכפרי ותמורותיו

גזרו לאורך הקו המקווקו ומסרו למורה. שם: _____

1 מה ההבדל בין כפר לחווה?

2 כתבו שינוי אחד בהשקפת העולם בקיבוץ.

3 מהו יישוב קהילתי?

איך הבנתי? ◯ הבנתי היטב ◯ הבנתי חלקית ◯ אני צריכים/ות עזרה